

OLÁH JÁNOS

Nincs Isten

A bodzapuska, a kukoricaszár-hegedű, a csutkakatonák, a napraforgóbél-állatok, a madzagistráng, a nádparipa, a fűzfásíp, a gondtalan gyerekkornak ezek az észrevétlen, de nélkülözhetetlen kellékei mind innen kerültek ki, e faluszéli ház, az istállók, a szénapajták, a szérűskertek tájékaról, innen a Mici bárány, s később, a boldog gyerekkor betetőzéseként a kiscsikó is, Mirza. A csikó még ma is megvolt. Vén, megnyomorodott igásként, a háborúban kapott szilánktól lesántulva, de élt. Gajzágónak nem volt szíve vágóhídra küldeni. Úgy érezte, ha reggelenként, amikor benyit az istállóba, nem léphetne oda Mirzához, nem veregethetné meg a nyakát, nem volna többé ugyanaz az ember, amíg azonban így virrad fel a Nap, addig semmi sincsen igazán veszve. Jöhetett bármi, a föld mindent elviselt, és aki nagyon ragaszkodott hozzá, azt megőrizte. Gajzágó abban reménykedett, nem lehet másképp ezután sem. Bármilyen pletykák keringtek a faluban kolhozról, csajkarendszerről, ahol majd az asszony is közös lesz, nem hitt nekik, csak legyintett, nagyon, talán túlságosan is bízott a saját igazában.

Most mégis, a késői idő ellenére a szénaszínben vesződött az öregfejszével, ahelyett hogy odabent aludta volna az igazak álmát. A fejsze élet kikezdte már a rozsdát, a nyele összeszáradt. Gajzágó a fejét csóválta, majd munkához látott. Előbb éket faragott, hogy megerősítse a nyélben a fejet, majd előkereste a fenékövet, megpökölte, s térde közé szorítva a fejsze fejét, élvezni kezdett.

Eszébe jutottak a régi idők, a Cserehát, ahol erdeje volt neki is, mint minden valamirevaló gazdának. Egész télen oda jártak ritkítani, irtani. Fénylett is a fejsze pofája, mint a tükör. Azóta nemcsak a fejsze élet, az egész körülötte bozsgó világot kikezdte a romlás.

Az erdővel kezdődött. A Felszabadulás Erdőgazdaság vette, ahogy mondták, művelésbe, a gazdákat pedig kiebudalták belőle. Gajzágó nem tiltakozott. Hadd vigyék, ha annyira kell nekik, gondolta. Még reménykedett is, hátha beérik az erdővel, de tévedett.

Az agitátorok egy szép napon, éppen amikor befejezték a kinti munkát, és egy kicsit megpihenhettek volna, hozzájuk is bekopogtak.

A vidám, hangoskodó társaság a kaszagyárból jött, és többnyire fiatalokból állt. A tagjai inkább hasonlítottak parvenü, mindenben csodálkozó, mindent finnyásan lesajnáló városi kirándulókhoz, mint elvakult agitátorokhoz. Azonban így is meglehetősen kellemetlen vendégek voltak, talán még kellemetlenebbek, mintha durván előálltak volna igazi szándékkal. Ironizáló megjegyzéseiket Gajzágó nem is értette, mintha egy más bolygóról kerültek volna ide ezek a fiúk, lányok, ráadásul, ahogy elnézte őket, a szüleik ugyanolyan parasztok lehettek, mint az ő szülei. A túlságosan is naprakész, piperkőc színes zakók, pálmafás nyakkendők, a lányok rikítóan hupikék kardigánjai, a sárga, piros nejlonblúzok mind arra engedtek következtetni, viselőik mindenáron leplezni akarnak valamit, valamit, ami a félig elnyelt, de mégis unos-untalan előtolakodó tájnyelvi szófordulatokban, a szögletes gesztusokban, a szemük állásában akaratlanul megnyilatkozott, a saját múltjukat.

– Na, mi van, tata – ugratták a fiúk –, misére készül? – amikor szertartásosan átöltözve, sötét ruhában, fehér ingben megjelent közöttük. Szemtelenek voltak, de nem tegezték le. Ez is azt mutatta, bármilyen buzgón majmolták, nem idomultak még teljesen a városi szokásokhoz. Egyébként a csiricsaré öltözékükön kívül, s hogy mind nőtlen legények, facér lányok voltak, egyéb jogcímük nemigen akadt a tatázáshoz, hiszen korban amúgy elég közel álltak Gajzágóhoz, aki a kaszagyárban a harmincvalahány évével maga is fiatalembernek számított volna.

Nem úgy itt, a faluban, ahol, ha vasárnap délutánonként betért a kocsmába egy-egy kártyapartira, már rendre az öreg gazdák invitálták maguk közé. Miután apja eltűnt a háborúban, mint egyetlen munkabíró férfiemberre, minden rá maradt. Ebben-ebben segített ugyan még a nagypapa, de igazán nem lehetett már számítani rá, az ereje fogytán volt, és a tanácsai sem sokat értek, hiszen ebben a felfordult világban a régi tapasztalatokra hagyatkozni egyenlő lett volna az öngyilkossággal. Azért jó volt, hogy velük volt. Őrzött valamit abból az állandóságból, amely a mindent fenekestül felforgató új rend beköszöntével mindörökre elillanni látszott.

Gajzágó tisztában volt vele, nem magáért kell helytállnia, nem is csupán a családjáért, jelképesen talán az egész falu becsületéért. Így aztán, bárhogy belesápadt, tűrte a megaláztatást. Előbb-utóbb, ha nem érnek célt vele, csak megunják a zaklatást, gondolta. És valóban, túlságosan sokáig sose múltattak

vele az időt, egy-két órát, ha bírták, aztán pánikszerűen szedelőzködni kezdtek. Harsány, jókedvű kiabálásuk, visongatásuk még az utcáról is behallatszott mindaddig, amíg a rozoga Csepel teherautó fel nem bődült, s porozva el nem viharzott velük.

Az ifjún munkás brigád hamar lekopott, alig egy hónapig bírták a gyűrődést. A fiatalokat Bodó Tóni, az öreg szocdem munkás váltotta. Egyedül jött.

– Agitáció – mondta rezignált öngúnyal. Beült a sarokba, és órák hosszat hallgatott. Nem erőltette a beszélgetést. A bort szerette, Gajzágó borát, de bár-hogy kínálták, nem részegedett le soha. Tudott mértéket tartani. – Ne törődjenek velem, elvagyok én itt magamban, amíg tele az üveg, tegyék csak a dolgukat! – nyugtatta meg a háziakat. Jelenléte eleinte, legalábbis a fiatalokhoz képest, megnyugvást hozott. Gajzágó azonban, ahogy telt-múlt az idő, egyre kevésbé volt képes elviselni Bodó Tóni sunyi, lapos Júdás-pislantásait. Attól félt, egy szép napon elveszti a türelmét, és ököllel veri be ennek a laposkúszó agitátornak a csúfondáros pofáját.

Azt gondolta, a legjobb lesz, ha egy időre elkerüli Tónit. Így hát, amikor meghallotta, hogy a kutya látogatót jelez, nekivetkőzött, és lefeküdt aludni. Itt volt a helye, a konyhasarokban, hogyha éjszaka rá kell néznie az állatokra, ne kelljen felébresztenie senkit. Tüntetően hátat fordított az ajtónak, de csak tetette az alvást, nem volt képes átadni magát neki. Többször is elszámolt ezerig, elmondott ötven Mi-atyánkot, de hiába.

Bodó Tóni közben nem zavartatta magát, az asszonytól kérte a bort, még valami bókfélét is odaritytyentett köszönetképpen, és elfoglalta a maga helyét, mintha otthon volna. Figyelt és várazkodott. Gajzágónak elfogyott a türelme. Lerúgta magáról a takarót, és fölült. Meztelen talpát idegesen dörgölte egymáshoz.

– Hova, hova? – kérdezte Bodó Tóni. – Csak nem ébresztettem föl? Igazán sajnálom.

Gajzágó belebújt a papucsába, fölállt, odament az asztalhoz, széket húzott maga alá, és leült. Keményen, hogy a széktámla is belereccsent. Tekintetével az agitátor tekintetét kereste, de az mindenáron elsiklott előle.

– Mit akar tülem? – kérdezte.

– Tudja azt maga nagyon jól. Különben sem én akarom, én csak várom, hogy meggyűjjön az esze, és ne akadályozza tovább a szocializmus előrehaladását, ne legyen kerékkötő. – Gajzágó nem értette, miről be-

szél az okostojás. Még hogy kerékkötő! Mi tagadás, szívesen megkötötte volna ő a kolhozosítás mindent eltaposó kerekét, de hát hol volt ő attól, hogy erre a kerékkötésre akár csak gondolni is merészeljen!

– Nem lépök be, nem írok alá sömmit – mondta –, ha elevenön nyúznak mög, akkor se. – Bodó Tóni mintha csak erre a nyilatkozatra várt volna, nem jött többet.

Esteledett, az almot cserélte éppen, amikor a felesége, Eszti, belépett az istállóba. Levelet hozott. Most adta át neki a kisbíró. Pergő dobolása ide is behallatszott. A levelet sietősen, de tekintélyt parancsoló, circalmas betűkkel, kivételes eset volt ez, maga Tarkó tanácselnök firkantotta egy darab gyűrött csomagolópapírra. Gajzágó el se olvasta a levelet, anélkül is tudta, mi áll benne. Letette a vellát, leporolta a ruháját. Szédült.

– Eszti, Eszti – motyogta maga elé –, mi lösz velünk?

Az asszony volt most egyetlen támasza, az asszony, aki az öt gyerek, a temérdek gond ellenére még most is gyereklánynak látszott, védtelenebbnek és fiatalabbnak, mint amikor feleségül vette. Eszti nem szólt, bátorítóan átölelte a férfit, forró arcát a lehajló, borostás archoz szorította.

Rögvest el is szégyellte magát, hogy itt, ahol bárki megláthatja, ennyire megfélemedezett magáról. Hátralepott, és megigazította a haját. Minden csontja fájt, fősajogtak még az ujjpercei is, mint a növésben levő kisgyerekeknek. Megborzongott, mint akit hideg zápor ér. Fürgén futott be a házba. A férfi lassú, bizonytalan léptekkel követte. Magukra zárták az ajtót, s itt már nem szégyellték azt se, hogy sírnak. Úgy búcsúztak egymástól, mintha örökre búcsúznának, nem lehettek biztosak benne, nem ezt teszik-e valóban.

Gajzágó megmosakodott, megborotválkozott, még az ünneplőjét is felvette, mintha templomba készülne. Eszti batyut kötött neki, ha nem engednék haza, váltás fehérenemű meg valami elemózsia legyen nála. A gyerekek egészen befeleledkeztek a játékba, élvezték a szokatlan esti szabadságot. Gajzágónak, ahogy rájuk nézett, elszorult a torka, így hát inkább el se búcsúzott tőlük, köszönés nélkül fordult ki a kapun, mintha csak a szomszédba indult volna. Addig jó nekik, amíg nem tudnak semmiről, gondolta. Nem nézett vissza Esztire se, aki pedig a kapuból sokáig kíséerte tekintetével.

A tanácsházán a késői óra ellenére nagy volt a sűrű forgás. Sose látott, öltönyös városi urak csap-

kodták az irodaajtókat, idegenektől nyüzsgött az egyébként Tarkó lakásául szolgáló hátsó fertály is. Mindenki rettenetesen el volt foglalva. Gajzágóval senki nem törődött. Talán órája is álldogálhatott már a várószoba sarkában, mire valaki végre hellyel kínálta. Leült a puffadozó műbörkanapéra. Rengeteg idő telt el újra. Az is megfordult a fejében, hogy föláll, és hazamegy. Senki se venné észre, gondolta, de valamiféle megmagyarázhatatlan kötelességérzettől félrevezetve mégis maradt.

Odahaza az istállót nagyapa vigyázta. A viláért sem költözött volna be a házba, amire pedig Eszti eleinte mindenképpen rá akarta venni. Félt, hogy megszólják őket miatta, mivelhogy az istállóban alvás maradi szokása éppen ekkor kezdett kimenni a divatból. Öreg Gajzágó azonban hajthatatlan volt. Nem bírta a vetett ágyat.

– Oda maj’ csak mögha’ni fekszőm be – mondta, és maradt. Most is az állatok körül forgolódott. Éppen lefeküdni készült, amikor megnyikkant a léckapu. Borzas, a korszak komondor rákezdett az ugatásra. Már az első vakkantások után nyilvánvaló volt, a kutya idegenekkel harcol. Az öreg, mint a régi betyárvilág neveltje, tudta, mit kell tennie. Betámasztotta az ajtót, megragadta a vasella nyelét, és a deszkák közötti résen így lesett ki az udvarra.

Balhás-Gaál Jani, a községi párttitkár részeges fullajtárja éppen ekkor verte le lábáról a kutyát vasdoronggal. Borzasnak a gerincét érte az ütés. Lerogyott a földre. Megpróbált föltápaszkodni, de csak a mellső lába engedelmeskedett az akaratának, a hátsót a porban elnyújtóztatva, bénán húzta maga után, s közben szakadatlanul vinnyogott. A háttérben Kiss Béla, a rendőr biztosította az akciót. Szétterpesztett lábbal, jobb kezének nagyujját a revolvertáska fölött a derékszíjába akasztva posztolt a kapuban. A két cigánygyerek csak most, látva, hogy a kutya bevon szolta magát a házába, merészelt előlopakodni a kerítés mögül. Leakasztották a léckaput, és biztos, ami biztos, betámasztották vele a kutyaház bejáratát. E felesleges óvintézkedéstől felbátorodva, azonnal nekiestek az istálló ajtajának. Úgy lökték be, egyetlen nekifutásra, hogy a lendülettől csaknem beleszaladtak az öreg védekezőn maga elé tartott vellájába. Elbizonytalanodva, segélykérően pislogtak hátra Balhás-Gaál felé. Az öregnek úgy reszketett a keze, majd’ elejtette a vellát, de azért kitartott. Balhás-Gaál nem volt tekintettel sem az öreg állapotára, sem a korára, tejes erőből odacsapott a furkósbottal.

A vella kipattant az öreg kezéből, s pengve vágódott végig az istálló ganyélucskos járdáján. A suhancok most már gond nélkül lökték felre a pusztá kézzel hadonászó öreget.

– Nyugi, papa, ne ugráljon, mert a végén még valami baja esik! – mondták, és gögösen felvihogtak.

A kötőfékek oldozásával nem sokat vesződtek, a bicskájukat kapták elő, azzal vagdosták el valamennyit. Az állatok megzavarodva topogtak, bögtek, nyerítettek. A fiúk az udvarra terelték őket. Odakint már Balhás-Gaál is besegített a furkósbotjával, így minden nagyobb fennakadás nélkül sikerült a kapu felé irányítani a tétovázó csordát.

Öreg Gajzágó, mint egy ezeréves, odatámasztott bálvány, úgy állt az eresz alatt. Háta mögött a kifosztott istálló, szemben vele a feldúlt udvar, de mintha minderről tudomást se vett volna. Miközben pedig nagy volt a felfordulás. Az állatok megmakacsolták magukat, a körülöttük hadonászó két cigánygyerek minden igyekezete ellenére sem akartak elindulni. Mirza egyenesen kivált közülük, s Balhás-Gaál furkósbotjával is szembeszállva visszaügetett az istállóhoz. Az ajtó előtt megállt, és segélykérően fölnyihogott. Az öreg nem mozdult. Látszólag egykedvűen szemlélte azt is, ahogyan az egyik visszaszalajtott suhanc a kötőféket megragadva vad szitkozódások közepette rángatni, rugdosni kezdte Mirzát. Miközben a suhanc megállt, hogy erőt gyűjtsön az újabb rúgásokhoz, ütlegeléshez, Mirza még egyszer visszafordította a fejét, de már nem nyerített. Az öreg szeméből ekkor mégiscsak kicsordult egy könnycsepp, azonban el is enyészett nyomban a megkérgesedett ráncok között.

Míndeközben Gajzágó a tanácsháza előszobájának műbörkanapéján várakozott, ha nem is türelmesen, de mindenképpen kitartóan. Az ajtók tárva-nyitva voltak, így át lehetett látni az egész óriási Komoróczy-lakást. A család kitelepítése után ez szolgált tanácsháza gyanánt. A hallból, itt üldögélt most Gajzágó, legalább hét ajtó nyílt. A legnagyobb, duplaszárnyú mögött terpeszkedett az üres, valamikor szebb napokat látott nappali, a nappali mögött pedig az orosz-lánbarlang, Tarkó dolgozószobája. Gajzágónak az volt az érzése, az óriási barokk íróasztal mögül Tarkó csakis őt figyel, a telefonálgatást, a fiókok huzigálását, a kalamárisban való kotorászást, a tollszárrágcsálást csakis figyelemelterelő szándékkal végzi. Nem akarta tovább folytatni ezt a türelemjátékot, amolyan minden mindegy alapon fölállt, s elindult kifelé, az

udvarra vizelni. Tarkó azonban lecsapott rá, kiugrott az íróasztala mögül, és elállta az útját.

– Mi újság, bátyám? Örülök, hogy eljött – kellette magát lelkendezve, és olyan óvatosan csalogatta, terelgette befelé Gajzágót, mint állatidomár a befogásra kiszemelt veszélyes vadállatot. A mézesmázás mosoly még akkor sem olvadt le az arcáról, amikor sikerült Gajzágó háta mögött becsapnia s kulcsra zárnia a dolgozószoba ajtaját. Gajzágó nem lepődött meg, kezdettől gyanakodott, tudta, Tarkó cinkelt lapokkal játszik, de nem volt más választása, mint hogy rábízta magát. Tudta, nem várhat tőle semmi jót, és mégis. Őt legalább ismerte, nem úgy, mint ezeket a nyálás szájú, gyűlölködő tekintetű idegeneket.

Tarkó most már, hogy révbe ért, ismét úgy tett, mintha megfeledkezett volna Gajzágóról. Halaszthatatlan szöszmötlnivalója támadt az íróasztalon. Az olvasólámpa fénykörében úgy csillogott a homloka a pórusokon kiütköző zsíros verejtéktől, akár egy köztéri bronzszobor eső után, s olyan volt maga is, kíméletlenül mozdulatlan. Gajzágó eleinte örült a haladéknak. A várakozás azonban egyre elviselhetlenebbé vált. A batyu is zavarta, megpróbálta a háta mögé rejteni, de sikertelenül. Érezte, Tarkó lapos pillantásokkal, kedvtelve lesi a zavarát. Ettől még jobban zavarba jött. Verejtékezni kezdett. Vizezési inger gyötörte. Érezte, valamit tennie kell, mert így nem bírja tovább.

Odalépett Tarkóhoz. A batyut gondosan letette az asztal sarkára, aztán kicsit meggörbedve előrehajolt.

– Itt üss mög! – mondta, s jobb mutatójával a bal arcára bökött. Tarkó kurtán, élesen fölnevetett.

– Ne tréfáljon, bátyám! – kászálódott ki az asztal mögül, és a szoba közepén terpeszkedő öblös bőrfotelekre mutatva hellyel kínálta Gajzágót. Gajzágó gyanakodva nézegette a foteleket, esze ágába se volt leülni. – Parancsol kávét? – folytatta tovább az udvariaskodást Tarkó. Andrea, a titkárnő egy titkos oldalajtón belibbenve máris hozta a kávét. Gajzágót elfutotta a méreg. Ellene volt ennek az új világ hozta presszó-feketének. Meg volt győződve róla, hogy aki csak a nyelvét beleérteti, menten elkárhozik. Most azonban látta, nincs mese. Hát akkor hadd jöjjön, gondolta, a feketeleves. És elvette a tálcáról a maga csészéjét. Még örült is, hogy ilyen kevéssel megúsza. Nincs az az ördögkulimásza, amit szívesen föl ne hajtott volna, csakhogy innen menekülhessen. Tarkó otthonosan huppant le az egyik fotelbe a saját kávéja mellé, kavargatni kezdte, ízlelgette.

– Kedves bátyám, hát maga nem ül le? – nézett föl bátorítóan Gajzágóra.

– Jó lesz nekem így is – hárította el Gajzágó.

– Kihűl a kávéja! – unszolta tovább Tarkó.

– Hány cukrot tehetek bele? – duruzsolt a másik oldalról Andrea készségesen. Önkéntelenül rá is átragadt a főnök nyájaskodó igyekezete. Gajzágó, amikor meglátta a kifestett, piros körömetek a cukros tálca körül matatni, olyan mérges lett, mintha Andrea a saját elkurvult lánya lett volna.

– Egyet se – mordult föl. Andrea ijedten hátrált ki a szobából. Gajzágó az apjára emlékeztette, s ettől annyira zavarba jött, hogy az ajtót is elfelejtette becsukni maga mögött.

– Andikám, az ajtó! – kiabált utána szinte ijedten Tarkó, de már késő volt, mindketten meglátták, amit pedig jobb lett volna nem látniuk. A hallban összecsendült férfitársaság közepén kipirulva, cigarettázva Mikola tanárnő kellette magát. Hát erre a nőszemélyre kell nekünk rábízunk a gyerekeinket, szörnyedt el Gajzágó. Megértette, a csapda bezárult.

A tanárnő másokra pazarolt ragyogását látva egészen más okból, de Tarkónak is a fejébe szaladt a vér, mégis úgy tett, mintha semmit se vett volna észre. Aprólékos gonddal cukrozta, kevergette a kávéját, beleszürcsölt, ízlelgette, elég édes-e már. Nem férfi az ilyen, gondolta Gajzágó megvetően, és azon forrón, keserűen, egyetlen mozdulattal, mint egy hajnali féldecit, felhajtotta a magáét, amely tüzes tórként szaladt le a torkán. A szeme se rebhent. Gyerekkora vásári tűznyelői jutottak az eszébe. Ha azok az ostoba csepürágók kibírták, én miért ne bírnám ki, gondolta.

– Ez igen! – csettintett Tarkó őszinte ámulattal illetve Gajzágó produkcióját. – Látom, magának is ízlett. – Gajzágó bosszús arckifejezésének láttán ki-mondhatatlan elégedettség töltötte el. Hátravetette magát a csapágyas fotelben. Egy darabig lehunyt szemmel élvezte a hintáztató maradék lendületet. Amikor a fotel lecsillapult, csalódottan állt föl. Idegesen kezdett járkálni a szobában. Az egérrágta padló csak úgy nyögött az elfojtott indulat súlyát hordozó léptek alatt.

Mikola Anikó kacagása a csukott ajtón s Tarkó lépteinek indulatos dobogásán is átcsilingelt. Tarkó úgy dühöngött, olyan féltékeny szenvedéllyel, mintha nem is ő kérte volna meg a tanárnőt, hogy szórakoztassa a központi elvtársakat. Arra igen, vitázott magával Tarkó, de arra nem, hogy fel is kínálkozzék

nekik. Ráadásul Andrea is eltűnt. És éppen most, amikor a legnagyobb szüksége lett volna rá. Az íróasztalon heverő iskolacsengőt hívta segítségül. A hirtelen, nyers fémhangok durván kaszaboltak bele a diszkrét összeesküvés-morajba. Andrea, arcán bocsánatkérő mosollyal, mintegy varázsütésre libbent vissza a szobába. Az ajtónyitás részében Tarkó tekintete összetalálkozott a hirtelen magára maradt Mikola tanárnőével, s kárörvendő kéjjel fogta fel a belőle áradó cigarettaizű, csalódott keserűséget. Kissé jobb kedvre derült tőle.

– Hozd az ívet! – súgta Andrea fülébe Tarkó olyan közéről, hogy a lehelete megcsiklandozta a lány tarkóján ágaskodó szanaszét tincseket. Andrea borzongva siklott odébb, de az arca tüzelt, a szeme csillogott. Tarkó nem állhatta meg, hogy rá ne paskoljon a fenekére. A bizalmas közeledést Andrea ingerlő sikkantással fogadta. Enyelgésüket látva Gajzágó undorodva köpött ki a padlóra.

– Az apja lehetne – morogta. Az ablakon próbált kifelé bámulni, de semmit se látott, mert az üveget már feketére satírozta az éjszaka. Tarkó ingerülten kapta föl a fejét, de nem szólt, inkább maga taposta el a padlón csillogó köpést, mint valami gonoszul füstölő csikket.

Elvesztette a türelmét, megragadta Gajzágó mellén az inget, és irodakukac testalkatát meghazudtoló energiával lökte a mezei munkákban megedződött erős férfit a terpeszkedő fotelbe.

– Itt írja alá! – mondta, és az előkészített belépési nyilatkozat alján meghúzódó kipontozott rovatra mutatott. Már bánta a sok totojázást. Ezekkel csak így lehet bánni, gondolta. Csakis az erőszak nyelvét értik, semmi mást.

– Nem írom! – mondta Gajzágó. Tarkó nem akart hinni a fülének. Felhúzta a szemöldökét.

– Nocsak! Makacskodunk? – kérdezte csodálkozva. Az órájára nézett. Úgy számolta, Létra Jóska kompániájának már réges-rég be kellett volna fejeznie a rekvirálást. Tudta, Létrában meg lehet bízni, éppen ezért volt ideges.

Nem értette, mi ez a késlekedés. Nagyon szeretne volna már kidobni Gajzágót, akinek a pökhendisége végtelenül a terhére volt, de meg volt beszélve, hogy amíg nem kap értesítést Létráéktól, addig elhúzza valahogyan az időt, s bent tartja Gajzágót, nehogy valami kellemetlenséget okozzon.

Semmi szükség nem lett volna erre a túlzott óvatosságra, erre a kutyakomédiára, nyugodtan alá-

hamisíthatta volna a belépési nyilatkozatot, hiszen nincs az a bíróság, amelyik egyáltalán hajlandó volna megvizsgálni, hogy hiteles-e az aláírás. És ha megvizsgálná is, ki adna hitelt a nép ellenségének, egy zsirosparasztnak vele szemben? Igen, a túlzott lelkiismeretesség, az visz engem a sírba, gondolta, és visszaült az íróasztalhoz.

Megcsörrent a telefon. Na végre, gondolta. Andrea vette fel.

– Igen, igen, átadom az üzenetet – csiripelte a kagylóba. Óvatosan, mintegy simogatva megérintette Tarkó vállát, majd a fülébe duruzsolta a várva várt szavakat.

– Létra elvtárs azt üzeni, minden rendben van. – Tarkóban Gajzágó önhitt arckifejezését látva fölébredt a dac. Alá fogod írni, vén csirkefogó, csak azért is, saját kezűleg. És mosolygott.

– Még mindig nem gondolta meg magát, bátyám? – nyájaskodott hamisan. Gajzágó a fejét rázta. – Kár makacskodnia, az ilyesmi nem vezet jóra. Most még békésen megegyezhetnénk, bennem megvan a jóindulat, de később ki tudja, mi lesz – szemével a kinti elvtársak felé intett –, az már nem rajtam múlik. – Gajzágó ugyanúgy hallgatott, mint eddig, de Tarkó megérezte: odabent, a lelke mélyén puhul már. Tovább ütötte hát a vasat. Így, meg úgy, ez csak olyan papírszövetkezet lesz, az állat, a föld, minden a gazdánál marad. Nem kell megválni, hehehe, nevetett, a kedvenc riskától. Mi a vetőmagot adjuk, meg a gépeket. Nem kényszerítünk semmit senkire, csak segítünk.

Itt hatásszünetet tartott. A hirtelen beállt csönd Gajzágó minden erejét kiszívta. Egész testében remegett. A fotel úgy ringatta, mint magatehetetlen kisgyereket a bölcső. Tarkó érezte, közel a cél, de tudta azt is, most kell igazán türelmesnek lennie, nem adhatja jelét diadalmas elégedettségének. Lopva kacintott Andreára. A lány akár egy kedvesnővér hajolt Gajzágó fölé. Melle, amelyet melltartó nélkül hintáztatott a blúz sejtelmesen áttetsző műszálas anyaga alatt, Gajzágó nyakszirtjét birizgálta. Gajzágó tudta, ez az ördög kísértése, nem állhatott ellen neki mégse. Az ív fölé hajolt. A keze azonban nem mozdult, akár egy idegen páncélos állat, görcsösen várakozott.

– Bátyám, hát maga nem hisz nekem? – adta a sértődöttet Tarkó.

– Az állatokat sajnálom.

– De hiszen mondtam már, hogy azokat nem kéri senki.

– Maradhatnak?

– Ha egyszer megígértem!

– Meg is esküdnél?

Tarkó kínosan felnevetett.

– Aztán mire esküdjek?

– Az élő Istenre!

– Nem is a pártra – buggyant ki Andreából a konyeles nevetés, amit azonban Tarkó szúrós tekintete azonnal az arcára is fagyasztott.

Tarkó bosszús volt. Azon tűnődött, meddig mehet el, meddig játszhatja büntetlenül ezt a komédiát? Most legszívesebben nemes egyszerűséggel pofán vágta volna, megrugdosta, megtaposta volna Gajzágót. Célravezetőbbnek látszott, már csak egészségügyi szempontból is, ha kiéli, és nem fojtja el az indulatait. Mégis türtőztette magát.

Nem mintha a hamis eskütől félt volna, jobban meg volt edződve ő már annál, semhogy ilyen kicsiségeken fennakadjon. A vallásos nevelés maradványait természetének veleszületett hedonizmusa folytán régen kiszellőztette magából. A külön-külön szemináriumokon hallott mozgalmi közhelyek ebbéli igyekezetében ugyancsak a kezére játszottak. Az alkoskodás meg szinte a vérévé vált, hiszen ha nem tagadja meg a családját, titkolja el a származását, az okirat-hamisítástól se riadva vissza, most nem a tanácselnöki bársonyszéket koptatná, hanem börtönben, esetleg valamelyik internálótáborban csücsülne.

Ismerte magát, azt egyszerűen nem bírná ki. Színeváltozását ő egyáltalán nem tartotta áruulásnak. A körülmények változtak meg, és ha nem akart elpusztulni, neki kellett alkalmazkodnia hozzájuk, a fordítottjára hiába várt volna.

Egészen belefájdult a feje, amikor mindezt végig gondolta.

Ahogy ránézett Gajzágó arcára, erre a saját igazától önhittén megdicsőült arcra, elfutotta a keserűség.

És az én igazam, az én igazammal ki törődik? Ezek azért a nyavalyás pár holdért, a pókos lovukért, keshedt üszőjükért embert ölnének. És én? Akkor mit szóljak én, aki többet vesztettem, jóval többet náluk? Jó, igen, nyertem is közben, de hát nyerhetnének ők is, akinek esze van, aki nem makacskodik, beáll a sorba, nyer mind, elnök lesz, brigádvezető, raktáros. Egy darabig teli lesz a kondér. Aki közel ül hozzá, nagykanállal meríthet, aki elhúzódik, magára vessen!

Bármennyire bánta is már, hogy belekezdett, úgy döntött, végigjátssza ezt a kutyakomédiát.

– Isten engem úgy segítjen! – Jobb kezét a szívére tette, a balt az égre emelte, így mondta ki az eskü szavait, ahogyan gyerekkorában megtanították rá.

– Hogy az állatokat nem bántalmazom! – egészítette ki Gajzágó. Tarkó ezt is, mint akinek már minden mindegy, engedelmesen utána mondta. Aztán, hogy enyhítsen a hamis eskü lelkére nehezedő súlyán, szemérmetlenül, élesen fölnevetett.

– Így jó lesz – kérdezte –, most már elégedett?

Gajzágó fölállt, kissé rogyadozva, de azért határozottan az asztalhoz lépett, fogta a bugyrát, és menni készült. Hogy ezeket sose hagyja cserben ez a kicsinyes akkurátusság, képedt el Tarkó, miközben útját állta Gajzágónak, s hirtelen hangot váltva durván ráordított.

– Itt marad, megértette! – És távozott.

Hajnalodott, mire Gajzágó rászánta magát, hogy ellenszegüljön Tarkó parancsának, s elhagyta a dolgozószobát. Az egész házban tárva-nyitva, üresen tángotak a szobák, cigarettabűzös, sivár rendetlenség uralt mindent. Biztosan mulatnak valahol, gondolta Gajzágó. A faluban legendák terjengtek a szőlőhegyi orgiákról. Legszívesebben futva tette volna meg az utat hazáig, de a lába nem engedelmeskedett, bizonytalanul támolygott, mintha mankókon járna. Ráadásul újra erőt vett rajta a vizezési kényszer. Csoda, hogy eddig kibírtam, s nem hugyoztam magamat össze Tarkó szeme láttára, az lett volna csak igazi szégyen. Hálát adott Istennek, hogy nem így történt. S végre valahára a Komoróczy-kert kerítésének tövébe lépve könnyített magán.

Hazatérve nem számított semmi jóra, a feldúlt udvar, a kifosztott istálló látványa mégis meglepte. Nem gondolta volna Létra Jóskaékról, hogy képesek ilyen alapos munkát végezni.

Esztí hiába próbálta békítgetni, becsalogatni a házba:

– Apád is rosszul lött, ágynak esött, gyere, nézd mög, ű is látni szeretne téged!

Gajzágó nem engedett.

– Menj – mondta –, törődj velem, meg a gyerekekkel, nekem más dolgom van.

A szénaszín felé vette az útját. Nem sietett, ráérősen nézett körül, mint akinek minden mindegy. A feltépett ajtajú, üres istállóból szenvtelenül áradt a csönd. Az aprójóság sem mert életjelt adni magáról, egyetlen tyúkkottyantás, kakaskukorékolás nem hallatszott. A kutya sem vakkantotta el magát. Ezt aztán már tényleg nem tudta mire vélni Gajzágó. Először arra gondolt, talán agyonlőtték Borzást, de

akkor miért támasztották be az ól ajtaját? Elhúzta a kutyaól bejárata előtt a kiskaput, leguggolt, hogy benézzen. Borzas ernyedten nyúlt el a szalmán, már csak a szeme élt, azt emelte föl reménytelenül a gazdájára. Gajzágó óvatosan megérintette a kutya cserepes orrát. A tenyerével merített a teli vizescsajkából, s a vizet a kutya kilógó nyelvére csorgatta. Fölállt, és elindult a szénaszín felé.

Bakancsa visszhangosan kopogott a betonkeményre szikkadt földön, mintha egy óriási bádogdobozban lépkedett volna. Maga is megijedt a visszhangzó koppanásoktól. A szénaszínt elkerülte a dulás, itt még helyükön voltak a tárgyak, úgyhogy könnyen megtalálta az erdőirtó öregfejszét. Előkereste a fenőkövet. A fejsze fokát a térde közé szorította, majd a megköpködött fenőkövet ferdén a fejsze pofájára fektetve, lassú, körkörös mozdulatokkal élezni kezdett. Amikor a fejsze éle krómos-fehéren világítani kezdett, visszatette a fenőkövet a helyére. Vállára vette a fejszét, és kilépett az udvarra. A körtefa alá érve lehajolt, fölvetett egy hullott szemet, és zsebre tette. A letépett kaput úgy-ahogy visszaakasztotta a sarokvasra, behúzta maga mögött, és elindult a faluszél irányába.

A hajnal érintése hólyagot húzott cserepes ajkára, üvegport hintett gyulladt szemhéjára. A falu hideg-lősen hallgatott, mintha csak mímelte volna az alvást. Gajzágónak az volt az érzése, minden behúzott spalletta, leeresztett függöny mögött álmatlanságtól dagadt szemgolyók parázslanak, lelkiismeret-furdalástól nyugtalan vénasszonyok, agitátoroktól rettező gazdák, a rosszéletű Mikola Anikó darázs csipés szavaitól megbolydult csitri lányok lapulnak, és őt figyelik, titokban kárörvendően rajta röhögnek. Főllegett, amikor a falu elmaradt mögötte. Az utolsó házat elhagyva még vissza is köpött.

Az Örvényes csenevészén vánszorgott a fahíd pallói alatt, s mint a véletlenül földre ejtett cérnaszál, úgy kanyargott tovább, amíg el nem tűnt az ártér zézugos füzesében. Édeskés, bódító őszillat itatta át a varasdi cukorgyár szennyvizének vegyszeres mézga-leheletét, de Gajzágó mindezt észre se vette. Csupán arra vigyázott, nehogy elvétse az ösvényt, amely a bozóttal körülvett, dombnak se nevezhető halom oldalában kanyargott fölfelé. A fejsze mázsányi súlyllyal nehezedett a vállára, mintha búzászsák lett volna. Alig bírta, de már nem tehetette le. A térde többször is megbicsaklott, mire sikerült a gyöngye kaptatót legyűrnie. Amikor fölért, lelökte válláról a fejszét, s fölnézett. Tekintete összetalálkozott Krisztuséval,

akinek lakkozott szeme tükrén úgy rajzoltak a rozsdafoltok, ahogy delelő ökrökén a legyek.

A feszület lábánál befőttesüvegben friss vadvirágcsokor viritott így nyár végeztével is. Senki nem lakott a közelben, hivatalos gondnok nem volt kijelölve, mégis mindig akadt valaki, aki vizet cseréljen a zöldesen alghomályos befőttesüvegben. Nem ez volt azonban az egyetlen rejtély, amely a feszületet körülvette. Furcsa, megmagyarázhatatlan jelenségek, hogy ne mondjuk, csodák egész sora vonzotta hozzá hetedhét határból nemcsak a gyógyulásért esedező betegeket, a vigaszt áhító sorsüldözötteket, a könyörületes remélő bűnösöket, az alamizsnát váró nyomorultakat, de a közömbös kíváncsiakat is.

A feszület nem volt különleges műalkotás. A horganyzott lemezből domborított, festett Krisztus sorozatmunka lehetett. A legutóbbi átfestés helybeli mester, festői ambíciókat tápláló bádogos, kovács vagy asztalos kezére vallott. Az arcon a szenvedést karikatúraszerűen mímelő grimasz, a szikkadt birkózóizmok részletes, de pontatlan kidolgozása nagy beleélő képességről és csekély mesterségbeli jártasságról tanúskodott. A legendák azonban nem is annyira Krisztus alakjához, hanem a kereszthez fűződtek. Állítólag az a tölgyfa, amelynek villámsújtotta, elszenesedett maradékaiból a durván egymásba csapolt, kötéllel összehurkolt keresztfa készült, ezer évig takargatta terebélyes lombjával ezt a honfoglalók által őrhelynek kiszemelt dombot, amíg valamikor az első világháború kitörésének, a haza széthullásának előestéjén bele nem csapott a villám. Nem véletlenül. Valamelyik Létra nagypapa a határból hazatérőben a lombja alá húzódott a hirtelen lezúduló zápor előtt. Isten pedig a Létra nagypapa védelmezőjén töltötte ki a haragját. A fa, a szemtanúk szerint, a zuhogó zápor ellenére sercegve, mint a pincében felejtett gyertya, csaknem csonkig égett. Csupán az a két elszenesedett derékvastagságú ág maradt meg belőle, amelyekből aztán a család a keresztet állíttatta.

Rájuk vall, hogy hogyan, gondolta Gajzágó, miközben szemét lesütve azon mesterkedett, hogy valahogyan azért mégis elkerülje a Megváltó bádogtekintetét, de hiába, a pergő, fehér festék alól, mint a röntgensugár, a csontjait is átvilágítva nézett le rá az Isten. Úgy érezte, ha már így lelepleződött, nincs miért fájdalmas, sértődött titkát takargatnia.

– Nincs Isten! – bukott ki belőle a rettenetes mondat, amelytől, most, hogy így kimondta, maga is megremült. A mondat azonban elhangzott, és nem